

1989 CESTA K LISTOPADU

Adamec v Motorpalu (2:25 min.)

Zdroj: Televizní noviny z května 1989

ANOTACE:

Návštěva předsedy federální vlády L. Adamce v jihlavském podniku Motorpal Jihlava.

SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI:

Ladislav Adamec stoupal v hierarchii komunistické strany už od konce 50. let. V roce 1988 se stal předsedou federální vlády ČSSR. Byl členem ústředního výboru KSČ, nepatřil však k jeho nejvlivnějším členům. KSČ na konci 80. let ztratila svou soudržnost a podobně jako před dvaceti lety se v ní profilovalo množství frakcí, které tentokrát ovšem nebyly diferencovány ideologicky, spíše mocensky. Adamec se snažil profilovat jako „československý Gorbačov“, tedy progresivní komunistu nakloněný změnám. Vzhledem ke své slabé mocenské pozici (rozhodující pravomoci měly stranické, nikoli státní instituce) se tato jeho snaha neprojevovala zásadními reformami. Konzervativní stranická centra jeho pokusy o změny spíše bojkotovala. Podařilo se mu sice zvýšit míru subjektivity a autonomie podniků (zákon o státním podniku č. 88/1988, který je v příspěvku zmiňován), neznamenalo to ovšem zásadní změnu, protože metody kontroly podniků a kritéria hodnocení jejich výkonů zůstávala stejná (tedy úroveň plnění plánu bez vztahu k aktuálním potřebám, výroba, nikoli umístování výrobků na trhu). Adamec se také jako jeden z mála představitelů nomenklatury pokoušel o kontaktní politický styl, v čemž mu nepochybně byl vzorem Gorbačov. Snažil se svou legitimitu zvýšit setkáváním s veřejností. K tomu přispívala i skutečnost, že vystupoval neokázale, bydlel mezi „obyčejnými“ lidmi na sídlišti a snažil se používat lidový jazyk, zbavený ideologického ptydepe. Celé vyznění příspěvku je kritické, ovšem kritika není adresná, je poněkud alibisticky anonymizována. Příspěvek tak ilustruje atmosféru „glasnosti“.

METODICKÉ NÁMĚTY:

Ukázka může dobře posloužit k demonstraci Adamcova politického stylu, kterým chtěl zapůsobit na veřejnost a získat její sympatie. Bodrý tón a neideologický jazyk ho výrazně odlišují od jiných komunistických funkcionářů. V tomto směru je možné srovnat jeho projev např. s projevem Jakešovým. Zároveň je ovšem zřejmé, že Adamcovi chybělo charisma „tribuna lidu“. Jeho jistě upřímně míněná snaha přiblížit se „lidu“ působí poněkud křečovitě a šroubovaně. Zajímavý je také pohled na Adamcův dialog s dělníkem. Adamcova promluva působí dosti improvizovaně a chaoticky, ve srovnání s trefnými a strukturovanými poznámkami dělníka. V rámci ukázky lze také hodnotit vyznění celého příspěvku, v němž je obsažena kritika, ovšem kritika limitovaná, zaměřená spíše na nesprávné řízení nežli na strukturální problémy. Kritika nejde do hloubky, není konkrétní, už vůbec se nesnaží o strukturální analýzu. Spíše jde o nesmělý poukaz na to, že něco (co?) není v pořádku.

Varianta 1: typy komunistických funkcionářů

Cíl: diferenciaci ve vedení KSČ na konci 80. let

– srovnajte vystoupení Adamce a Jakeše na veřejnosti

Varianta 2: „československý Gorbačov“

Cíle:

- ilustrace politické diferenciaci v KSČ na konci 80. let
- mocenské ambice Adamec a prostředky k jejich naplnění
- změny v ekonomice v rámci perestrojky

Krok 1: Výklad: přestavba a její limity

- Přestavba jako změna v systému (nikoli změna systému)
- V čs. případě nutnost zachovat odmítnutí Pražského jara jako základ režimu
- Kosmetické změny v ekonomické soustavě:
 - o Zákon o státním podniku: 88/1988:
 - Formalizuje řídicí struktury podniků, zpřísňuje a konkretizuje řídicí kompetence
 - Nahrazuje starší formu „národního podniku“, ve které kompetence manažerů byly určeny dosti nejasně a do řízení tak mohly zasahovat i jiné (především stranické) subjekty
 - Neřeší otázku organizace výroby a kritérií hodnocení podniku (nadále výroba pro sklad - podle plánu - a nikoli pro trh)

Krok 2:

Možné otázky:

1. Jaké mohly být motivace Adamcových „spanilých jízd“ do závodů?
2. Pokuste se zhodnotit vystoupení Adamec a vystoupení dělníka. Kdo vystupuje přesvědčivěji? Proč?

Krok 3: promítnutí ukázky

Krok 4 : reflexe a doplňující otázka (případně je možno ukázkou pustit ještě jednou)

3. Je oficiálně deklarovaný cíl návštěvy relevantní? Může problém, který je v příspěvku naznačen, vyřešit jednání Adamec-představitel Motorpalu? Dozvíme se, proč Motorpal nestačí zásobovat vnitřní trh? Jaká může být funkce takto koncipovaného „kritického“ příspěvku?
4. Pokuste se příspěvek zhodnotit z hlediska míry kritičnosti, přičemž tuto kritičnost vztáhněte a zhodnoťte k době rané normalizace, přestavby a k současnosti.

Modelové odpovědi:

1. Adamec se v rámci mocenského soupeření nomenklatury snažil zaujmout pozici „československého Gorbačova“. Protože se nemohl vykákat kontrolou silových rezortů, pokoušel se vybudovat image „lidového tribuna“, který tlumočí zájmy veřejnosti a veřejností je podporován. Proto se pokoušel mimo tradiční rituální tanečky s funkcionáři i o dialog.
2. Volba slovníku (absence ideologické hantýrky) ukazuje na upřímnou snahu po dorozumění s dělníky. Nestrukturovaný a poněkud chaotický proslov zároveň ukazuje malou zkušenost aparátčků s tímto typem promluvy. Připomínky dělníka jsou věcné a jeho (možná nezáměrná) ironická poznámka („Jistěže to nejde“) ukazuje, že měl v dialogu navrch. Závěrečné nalezení konsenzu může působit poněkud strojeně.
3. Představa, že Adamec řeší s dělníky, proč je v ČSSR hodně zaměstnanců strojírenství,

ale na vnitřním trhu chybí strojírenské produkty, je úsměvná. Kritičnost je zde pouze naznačena, problém není analyzován a už vůbec není určena odpovědnost za jmenované nedostatky. V komentáři je investigativní žurnalistika nahrazena politickou agitací, přesně v duchu normalizačních postupů, ovšem politické zadání je nyní jiné. Rituální proslovy zůstaly zachovány, normalizační figuru „klidu na tvořivou práci“ vystřídaly „otázky přestavby a potřeba dialogu“, ovšem stejně jako v předchozím případě se jednalo pouze o verbální klišé.

4. Už jenom to, že se v příspěvku objevuje kritika poměrů, byť kritika neadresná a opatrná, jej odlišuje od vždy konformních příspěvků normalizačních. Na rozdíl od normalizační a přestavbové publicistiky, které jsou konsensuální a vlastně jednou z forem propagandy, současné reportáže zdůrazňují konflikt a konfrontaci.